

Pomoce dotykowe dla osób z dysfunkcją wzroku realizowane na kierunku Design Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej dla krakowskich instytucji kultury

W 2012 roku na kierunku wzornictwo (obecnie design) Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie rozpoczęliśmy współpracę z Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego Collegium Maius. W ramach prowadzonych przeze mnie zajęć z projektowania prospołecznego studenci podjęli się realizacji pomocy dotykowych. Miały one ułatwiać poznawanie zbiorów i siedziby muzeum zwiedzającym z dysfunkcją wzroku.

Pierwszym etapem pracy było szkolenie z niepełnosprawności, które odbywało się w Dziale ds. Osób Niepełnosprawnych UJ. Kolejnym był wykład dr Róży Książek na temat historii i specyfiki prezentowanej ekspozycji oraz dostępnych w muzeum udogodnień dla osób z niepełnosprawnościami. Studenci mieli okazję zapoznać się między innymi z tyflografikami projektowanymi dla muzeum przez dra Lecha Kolasińskiego, wykładowcę kierunku sztuka i media na Uniwersytecie Komisji Edukacji Narodowej. Kolejnym etapem były proste ćwiczenia zwiększające świadomość specyfiki niepełnosprawności wzroku. Studenci w parach pokonywali z zasłoniętymi oczami określony dystans w przestrzeni miasta i wykonywali zadania takie jak zapytanie przechodnia o godzinę. Ćwiczenia bardzo efektywnie działały na wyobraźnię i empatię uczestników, którzy następnie analizowali własne odczucia, reakcje i napotkane trudności. Inne zadanie polegało na rozpoznawaniu z zasłoniętymi oczami drobnych przedmiotów. Te proste ćwiczenia były tylko wstępem do zadania projektowego, pozwalały jednak na chwilę wyjść poza własną wzrokową percepcję. Projekty pomocy dotykowych były następnie rozwijane pod moją opieką i w konsultacji z Działem ds. Osób Niepełnosprawnych UJ. Zrealizowane prace zaprezentowano w Collegium Maius w ramach wydarzenia „Dotknij Kultury” poświęconego tematyce dostępności kultury, organizowanego w muzeum rokrocznie. Projekty były oglądane i testowane przez osoby z dysfunkcją wzroku.

W 2013 roku odbyła się w Muzeum Collegium Maius wystawa zatytułowana *Dotknąć obrazu - Malczewski, Szymborska, Antoniszczak*, na której między innymi pokazane zostały zrealizowane przez moich studentów pomoce. Wystawa zdobyła wyróżnienie w prestiżowym konkursie na Wydarzenie Muzealne Roku Sybilla 2013. Zachęceni sukcesem kontynuowaliśmy współpracę przez kilka następnych lat. W efekcie powstało około pięćdziesięciu obiektów dotykowych, a wiele z nich do dziś sprawdza się jako pomoc w dotykowym zwiedzaniu Muzeum UJ Collegium Maius. Współpraca z muzeum pozwoliła nam na zebranie wielu ważnych informacji odnośnie do projektowania dla osób z dysfunkcją wzroku. Wszystkie osoby z niepełnosprawnością wzroku pozytywnie oceniały samą ideę projektowania pomocy dotykowych, ale zwracały uwagę, że bywają one niefunkcjonalne. Bardzo często podnoszony był problem nieczytelności opisów brajlowskich wynikający ze zbyt małej wypukłości punktów lub z nieprecyzyjnego wykonania. Projekty eksperymentalne takie jak próba przedstawiania koloru poprzez dotyk były oceniane jako

działania płonne i z góry skazane na niepowodzenie. Samą ideę dotykowego przedstawiania koloru często uznawano za pozbawioną sensu. Najbardziej doceniono proste obiekty, ewentualnie z dodatkową funkcją, na przykład edukacyjną. Niektóre projekty odbierane były pozytywnie ze względu na interesującą, a rzadko podejmowaną dotykowo tematykę. Przychylnie oceniano pomoce angażujące zmysł węchu, również jako rzadko spotykane. Wszyscy rozmówcy uważali makiety i modele za bardziej praktyczny rodzaj pomocy dotykowych niż rysunek wypukły. Podkreślano, że im bardziej przestrzenny jest element dotykowy, tym łatwiej i szybciej osoba z niepełnosprawnością wzroku go zobaczy.

Zabawka dotykowa inspirowana kielichem Aleksandra Jagiellończyka, projekt Katarzyny Sumary, 2012; fot. Grzegorz Zygiel

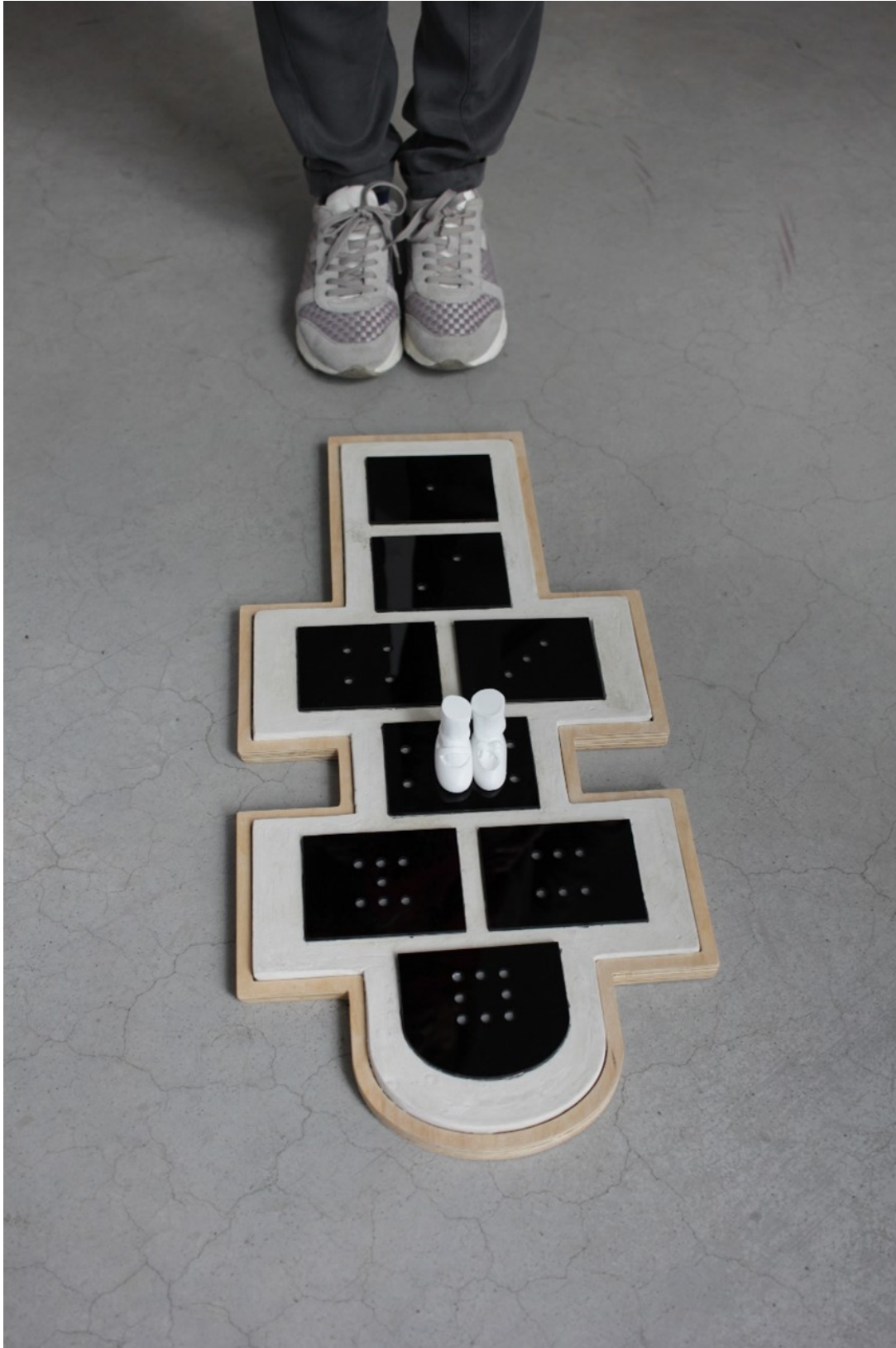
Makieta dotykowa sklepienia Auli w Muzeum Collegium Maius UJ, projekt Joanny Opałko i Magdaleny Zębali; fot. Grzegorz Zygier

W roku 2018 nasz kierunek rozpoczął współpracę z Muzeum Sztuki Współczesnej w Krakowie MOCAK. Dzięki grantowi pozyskanemu przeze mnie w ramach konkursu ofert na realizację zadań publicznych województwa małopolskiego w obszarze nauki, szkolnictwa wyższego, edukacji, oświaty i wychowania w 2018 r. pn. „Naukowe Inspiracje - Ciekawe i Kreatywne” członkowie Studenckiego Koła Naukowego Wzornictwa UP Prototyp wykonali pod moją opieką projekty dotykowych adaptacji wybranych dzieł sztuki z kolekcji MOCAK-u. Projekty te posłużyły jako pomoce w ramach cyklu warsztatów integracyjnych zatytułowanych Sztuka pod ręką. Grant umożliwił nam również zakupienie wygrzewarki Zylfuse, czyli urządzenia do wykonywania prostych tyflografik na papierze puchnącym¹. Dzięki temu zyskaliśmy możliwość szybkiego testowania tyflografik w wypukłej formie przed ich realizacją w innej, bardziej kosztownej technologii. Wygrzewarka pozwala również na wykonywanie podpisów brajlowskich. Projekty stworzone dla MOCAK-u

Pomoce dotykowe dla osób z dysfunkcją wzroku realizowane
na kierunku Design Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej dla
krakowskich instytucji kultury

zaprezentowaliśmy również na wystawie Dotknąć designu w galerii Wydziału Sztuki UP
w styczniu 2019 roku.

Pomoce dotykowe dla osób z dysfunkcją wzroku realizowane
na kierunku Design Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej dla
krakowskich instytucji kultury

Anna Chochołowicz, Zuzanna Krzemień, pomoc dotykowa do pracy Sofie Muller „Leap of Faith”; fot.: Malwina Antoniszczak

W roku 2019 pozyskałam kolejny grant dla naszego koła naukowego, który posłużył do realizacji dotykowej makiety dla Teatru im. Juliusza Słowackiego w Krakowie. Ta niezwykle udana realizacja prezentowana jest we foyer gmachu głównego teatru oraz udostępniana widzom na czas spektakli oraz warsztatów. Projektowanie dla osób z dysfunkcją wzroku na stałe już wpisało się w działania na naszym kierunku, a w 2023 roku członkowie koła naukowego wykonali pomoce dotykowe dla Międzynarodowego Centrum Kultury w Krakowie do wystawy *Wędrujące obrazy. Małgorzata Mirga-Tas*.